

Uuden työn ja liikkeen äärellä

RAIJA JULKUNEN

Kirja *Vasemmisto etsii työtä* ei varmaankaan ilmestynyt sattumalta juuri vapuksi. Tietyissä mielessä kirja jatkaa vuoden 2006 EuroMayDay-mielenosoitusta ja *Perustulo nyt* -lehteä. Tällöin liike tuli julkisuuteen pätkätöyläisyydellä, roskatöiden vastustamisella ja perustulovaatimuksella, ja julkisuutta ryyditti kahakka poliisien kanssa. Kirja jatkaa myös pari vuotta sitten ilmestynyttä *Uuden työn sanakirjaa* (Jakonen & al. 2006).

Vasemmisto etsii työtä -kirjan on tehnyt General Intellect -niminen osuuskunta ja tuottanut Vasemmistofoorumi. General Intellectiä on paras kuvata sen omin sanoin. Se haluaa rakentaa ”älyn, liikkeen ja yhteistyön itsenäisyyttä tuottamalla tietoa, tekemällä vastarintaa ja toimimalla liikkeessä ja liikkeissä. Sen toiminnassa sekoittuvat toisiinsa teoreettinen ajattelu, poliittinen toiminta ja työ. Siihen kuuluu yhteistyöhön perustuvan tuotannon tuntijoita sekä yhteiskunnallisia aktivisteja eri puolilta Suomea”. Kun General Intellect sanoo, että ”yhdessä luodun tiedon ja toiminnan tuottama ilo on tietokapitalismin olosuhteissa kumouksellista”, on ehkä vähemmän korrekta arvailla, keitä General Intellectissä on. Mutta uskallan väittää, että General Intellectiä ei olisi ilman Jussi Vähämäkeä. Mukana lienee muitakin samoja ihmisiä kuin Uuden työn sanakirjan kirjoittajissa. Jo Uuden työn sanakirja oli yhdessä luotua tietoa, vaikka se koostui tavanomaiseen tapaan nimellisistä artikkeleista. Siinä kirjoittajia oli yhteensä 37 ja monet heistä identifioivat itsensä prekaareiksi monisählääjiksi.

General intellect, ymmärrys tai äly yleensä, tulee Marxilta Grundrissestä. Vähämäen ja Paolo Virnon (2006) mukaan Marx kyseisissä jaksoissa tunnisti sen, että abstraktista, tieteellisestä tiedosta tulee kapitalismin kehittyessä sen tärkein tuotantovoima. Muutoksen seurauksena yhteiskunnallisen vaurauden tuotannon peruspilarina ei ole suora työaika, vaan ”yksilön yhteiskunnalli-

nen kehitys”. Vähämäen ja Virnon mukaan Marx tunnistaa sen merkityksen vasta kuolleena työnä, koneisiin ja laitteisiin esineistyneenä. Sen sijaan Marx jätti näkemättä yleisen älyn olemassaolon elävänä työnä. Kuitenkaan nykyisessä jälkifordistisessa tuotannossa tai tietokäytökäpitalismissä tiedon soveltaminen ei tyhjenny teknologiaan, vaan se artikuloituu kielellisenä yhteistyönä ja kommunikaationa, suhdeverkostoina ja taipumuksina. Se koostuu muodollisista ja epämuodollisista tiedoista, muistista ja mielikuvituksesta, eettisistä taipumuksista ja kielipeleistä. Ajatukset ja diskurssit toimivat itsessään tuottavina koneina, niiden ei tarvitse ottaa käyttöön ”mekaanista ruumista tai edes elektronista sielua” (Virno 2006, 131; myös Julkunen 2008, 134–136). Tämä elävänä työnä esiintyvä yleinen äly, general intellect, on monella tavalla tarkastelun kohteena olevan ajattelun ydin.

Vähämäestä on tullut työn muutosten toinen keskeinen tulkki viimeistään *Kuhmurien kerhosta* (2003) alkaen. Toinen on tietenkin Juha Siltala. Kumpikin heistä on oppinut ja sivistynyt, Vähämäki filosofi ja Siltala psykohistorioitsija. Kummankin sanoma on kuitenkin ollut median yksinkertaistettavissa, vaikka finessit totta kai kärsivät käännöksestä mediajulkisuuteen. Siltala on pelkistynyt väitteeksi työn huonontumisesta, Vähämäki työn prekarisoitumisesta, tietoistumisesta, pirstoutumisesta (sähläämisestä) ja kommunikoiuudesta: uusi työ on suulasta ja lörpöttelevä. Nopeimman yhteenvedon Vähämäen ajattelusta saa hänen Työterveyslaitoksen julkaisemassa *Työ murroksessa* -kirjassa olevasta artikkelistaan *Prekarisaatio ja tietotyö* (2007). Vähämäen ja kumppaneiden analyyseissa viljellään puhtaaksi näkemys nykytyön subjektivoitumisesta, kognitiivisuudesta, tietopitoisuudesta, immateriaalisuudesta, kommunikatiivisuudesta, affektiivisuudesta ja feminisoitumisesta.

Kirjassa Vasemmisto etsii työtä, kuten jo Uuden työn sanakirjassakin, on jotain tavattoman raikasta. Ne osuvat johonkin hyvin olennaiseen ja uuteen. Ne eivät kahlitse itseään työn huonontamisen kysymyksenasettelun pakkopaitaan. Samaan aikaan Uuden työn sanakirjan, Vasemmisto etsii työtä -kirjan ja Vähämäen uutta, jälkifordistista työtä koskevat analyysit herättävät monia kysymyksiä. Suurin kysymys on niiden suhde empiiriseen tietoon. Kirjat on näet kirjoitettu täysin työn sosiologian ulkopuolella, italialais-ranskalaisen radikaalin filosofian ja liikkeen sylissä, empiirisestä tutkimuksesta ja tilastotiedosta välittämättä. Käsityksen suuntauksen teoreettisesta ja ideakodista saa Tutkijaliiton suomeksi kääntämästä kirjallisuudesta (esim. Hardt & Negri 2005; Virno 2006; Marazzi 2006).

* * *

Kirja on kirjoitettu hyvin itsetietoisella ja tinkimättömällä otteella. Niin eurooppalainen kuin suomalainenkin vasemmisto saavat huutia siitä, että ne eivät pysty tekemään adekvaattia analyysiä nykykapitalismista eivätkä siis myöskään vasemmistolaisesta liikkeestä. Vasemmisto rakentaa vastakkainasettelua ”pahojen” markkinoiden ja ”hyvän” valtion välille. Kapitalismi palautetaan markkinoiksi, ja näin uuden kapitalismin tuotanto ja työ jäävät analyyttiseen katveeseen. Jokaisella kapitalismin vaiheella on kuitenkin sen tuotanto-organisaatiota vastaava subjekti, joka muodostaa vasemmiston poliittisen olemassaolon perustan. ”Toisin sanoen sellainen työläinen, jonka asema tuotanto-organisaatiossa on kapitalismin toiminnan ja pääoman kasautumisen kannalta olennainen eikä satunnainen ja marginaalinen ja johon tiivistyy pääoman ja työn ristiriidas-ta työn poolin ydin” (Vasemmisto ..., s. 21). Tietokyyhiin nojaavassa, jälkifordistisessa kapitalismissa tietotyöläinen on tämä subjekti.

Uutta, jälkifordistista työtä voi kuvata useamalla toisiinsa limittyvällä ulottuvuudella. Ensimmäkin työssä korostuvat tietokyyvyt, yleinen äly, kommunikaatio, vuorovaikutus, affektiivisuus ja verkostot. Monet näistä piirteistä merkitsevät työn kulttuuristumista ja feminisoitumista. Mutta eivät pelkästään työn kohde ja työssä vaadittavat kyyvyt ole muuttuneet vaan myös työntöön organisatoriset ja oikeudelliset puitteet. Vankka palkkatyö on hapertunut ja tilalle ovat tulleet joustavat ja prekaarit asemat: määräaikaiset, vuokratyöntekijät, muodollisesti itsenäiset mutta käytännös-

sä yhdestä toimeksiantajasta riippuvat, ulkoistetut työntekijät, uudet yrittäjät. Taustalla ovat ulkoistaminen, verkostoituminen ja suurten organisaatioiden (”tehtaiden”) pirstominen. Pikemmin kuin poikkeuksena tätä uutta tietotyöläisyyttä on pidettävä nykytyön ideaalityyppinä, juuri sellaisena työnä, josta pääoman kasautuminen ja arvonnollisuus riippuvat ja johon ydinkonflikti sijoittuu. Myös korkeasti koulutettu työläinen voi olla asemaltaan prekaari.

Kolmanneksi uuden työn analyysi korostaa työn ajan ja paikan rajojen katoamista. Yleisen älyn hengessä korostetaan, että tuotannolle tärkeä tieto, affektit ja kommunikaatio muotoutuvat koko elämässä, eivät vain työpaikoilla ja työaikana. Uusi tietotyöläinen on aina työssä, ja tätä todistetaan ”täytyy vielä tarkastaa yksi juttu” -kokemuksella. Myös se työ ja ne, joiden työtä ei lueta palkka- tai ansiotyöksi, tekevät uudelle kapitalismille välttämätöntä työtä, kotityötä, hoivatyötä, vapaaehtoistyötä, kansalaisaktivismia, kolmannen sektorin työtä. Työn tekijä muuttuu epämääräiseksi. ”On vaikea sanoa, kuka on (työn) varsinainen tekijä, kun tuotanto muodostuu ympäri yhteiskuntaa sirotelluista tilan, ajan, toiminnan ja subjektien (ihmisten) alati muotoaan muuttavista koosteista ja sommitelmista” (Vasemmisto ..., s. 36). Palkkatyömuoto kuitenkin jakaa vaurauden tuotannolle välttämättömän työn ja elämän palkittuun ja palkitsemattomaan.

Tuotannon uudelleen organisoituminen, joustavien ja antihierarkkisten työmuotojen synty, ei ole vain pääoman teko, vaan sitä ruokkii työntekijöiden itsensä halu itsenäisyyteen ja oman elämän haltuunottoon. Subjektiivisella elementillä, ihmisten halulla pois tehtaista ja tehdaskurista, oli olennainen rooli fordismen kriisiytymisessä. Uusi työläissubjektius hävitti tehtaan idean jo ennen kuin talouden finanssivetoistuminen ja tuotannon delokalisaatio kaatoivat tehtaat ja järjestivät uudelleen teollisuuskaupungit.

General Intellectin mielestä vasemmiston keskeinen vika on jämähtäminen palkkatyöhön, fordismiin, teollisuuteen ja tehtaaseen. Vasemmisto etsii työläistä edelleen tehtaasta, eikä näe, että työläiset ovat hajaantuneet ympäriinsä ja kaikkialle, eikä heitä tule ylipäänsä etsiä edes työpaikoista ja työpaikoilta, koska työ ei sijaitse tehtaan kaltaisissa ajallisissa ja paikallisissa rajoissaan, vaan leviää koko elämään. Vasemmistolla on taipumus surkutella kehitystä, globalisaatiota, työsuhteiden epätyypillistymistä, sosiaalisen turvan

haurastumista. Niinpä se ei näe kapitalismin jatkuvan kumouksellisuuden sivilisatorisuutta, uusien kykyjen ja halujen kehkeytymistä. Halut ja kyvyt vievät kehitystä eteenpäin. Ihmiset lähtevät edelleen liikkeelle etsimään parempaa. Globaali kapitalismi tarjoaa vähemmän tukahduttavia oloja erityisesti naisille, jotka aivan samoin kuin suomalaiset tytöt sata vuotta sitten, lähtevät edelleen pakoon patriarkaalista kontrollia.

Uusi työläisyys ei jakaudu myöskään luokkiin, ja tämä luokattomuus muistuttaa Beckistä ja Giddensistä ja muista luokkien kuolemaa povanneista sosiologioista. Suhteessa omiin tulkintoihini yksi ero koskee juuri luokkia, sitä että ajattelen maailman ja tuotannon luokkajakoisena ja käsitelen pikemmin keskiluokan kuin tietotyön dilemmaa (Julkunen 2008; Julkunen & al. 2004). Paljon sellaista subjektiviteetin tai eetoksen muutosta, jota olen kuvannut keskiluokkaistumisena, Vasemmisto etsii työtä -kirja pitää uuden työn vaatimuksina ja aikaansaannoksina. Tätä voisi kutsua refleksiiviseksi ja kommunikoivaksi subjektiksi, sellaiseksi, jossa katsotaan omiin tunteisiin ja kykyihin, ollaan niille herkkiä, kehitetään niitä, antaudutaan persoonan valmennukselle ja mentoroinnille, ajan psykokulttuurille, subjektiiville ja yksilöiville tendensseille.

* * *

Vasemmisto etsii työtä -kirjassa työtä koskevan analyysin vahvuus on sen epäröimättömyys. Asioiden esitetään olevan juuri niin. Empiirisen maailman moninaisuudesta pelkistetään fordistisen ja jälkifordistisen ideaalityypit. Mutta en voi olla kysymättä, miltä esitetty kuva näyttää empiirisen työn sosiologian valossa. Empiiristä tutkimustyötä ja tilastotuotantoa voi tietysti Ulrich Beckin (1998) tapaan arvostella siitä, että se jatkuvasti ahtaa maailmaa perheen ja palkkatyön kaltaisiin zombikategorioihin. Toisaalta yritän pitää kiinni sosiologisen aikalaisanalyysin empiirisestä ankkurista. Se tarkoittaa myös laajoja tilastollisia aineistoja. Systemaattista empiiristä tutkimustyötä tekevien on vaikea nähdä työssä sellaista suurta murrosta tai laadullista siirtymää, jonkalaisen Vasemmisto etsii työtä -kirja esittää ja jollaisia myös julkinen keskustelu ja yleinen mieliala herkästi piirtävät. Tämä on sosiologisen aikalaisdiagnoosin yleisempikin ongelma. Sillä on aina taipumus nähdä suuri murros ”juuri” nyt, ja empiirinen tutkimus antaa sille harvoin tukea.

Yksi hyvä esimerkki tästä on teos *The Myths*

at Work (Bradley & al. 2000; myös Blom 2008; Julkunen 2008). Se listaa 10 työtä koskevaa iskulausetta, joista ainakin seuraavat muistuttavat Vasemmisto etsii työtä -kirjan analyysia: globalisaatio kaiken selityksenä ja seurauksiltaan myönteisenä, tiimit ja matalat hierarkiat, epätyypilliset työsuhteet vapauden tuojina, naisten valtaantulo työelämässä, osaamisen vallankumous, luokkien kuolema, ammattiyhdistysliikkeen loppu ja fordistisen työläisen ekonomismi. Kriittisen empiirisen tutkimuksen valossa nämä ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän myyttejä ja nimenomaan manageriaalisia, eliittien ja median yhdessä ylläpitämiä myyttejä.

Kun monet puhuttelevat analyysit – Richard Sennettin ja Barbara Ehrenreichin tunnetuimpina esimerkkeinä – tulevat Yhdysvalloista, niin eniten minua on askarruttanut se, onko ”Amerikka totuus Suomesta”. Tässä tapauksessa on kysyttävä, miten yleispätevä on italialais-ranskalaisen radikaalin liikkeen piirtämä kuva. Uuden työn sanakirjassa minua vaivasi esimerkiksi se rooli, joka vuodelle 1968, opiskelijaliikkeille, operaismolle ja vaihtoehtoliikkeiden elämäntapakokeiluille annettiin. En halua sanoa mitään siitä, mitä italialainen tai ranskalainen filosofia sanoo omista yhteiskunnistaan, mutta sen siirtäminen yleispäteväksi, ja impliittisesti siis myös Suomeen, ei vakuuttanut. Uuden työn sanakirjan ja Vasemmisto etsii työtä -kirjan tulkinnan mukaan tuolloin alkoi kehkeytyä uusi, fordistiseen tehtaaseen alistumaton työläissubjektiviteetti, joka pakotti pääoman mullistamaan työprosessin organisoimnin. Pääoma saattoi lainata uudet joustavat, yhteistoiminnalliset, litteät ja antihierarkkiset työn organisoimnin muodot uusien kulttuuristen liikkeiden elämäntapakokeiluista. Joka tapauksessa konstruoin sekä väitöskirjassani (Julkunen 1987) että myös nyt (Julkunen 2008) fordismien kriisin moninaisemman dynamiikan tuloksena, ja uudet ideatkin näyttivät tulevan jostain muualta, esimerkiksi työn tutkimuksen ja organisaatio-oppien pitkästä taylorismin kritiikistä sekä japanilaisesta liikkeenjohdosta. Ja jos Italiassa ja Ranskassa aika tuntuu jakautuvan aikaan ennen vuotta 1968 ja sen jälkeen, niin Suomessa vedenjakajana ovat 1990-luvun talouskriisi ja ”luova tuho”.

General Intellectin ja Vasemmisto etsii työtä -kirjan keskeinen teesi koskee prekarisaatiota tai vielä enemmän palkkatyömuodon ja palkkatyölle rakentuvan järjestyksen katoamista. Tietokykyihin nojaava tuotanto ei mahdu palkka-

työn rajoihin, vaan räjäyttää sen uuden työläis-subjektin johdolla. Tämä kuulostaa historiallisen materialismin klassiselta soveltamiselta: tuotantovoimat kehittyvät niin, että ne vaativat uusia tuotantosuhteita. Kaiken kaikkiaan minusta on outoa laittaa yhtäläisyysmerkkiä liukuhihnatyyppisen ("fordistisen") työn ja palkkatyön välille. Palkkatyö, siis työ- ja virkasuhteessa tehty työ, on aina ollut enemmän ja vähemmän autonomista. Totta on, että myös "uuteen", subjektiivituun ja kognitiiviseen palkkatyöhön kohdistetaan manageriaalisia kontroleja, jotka ovat ristiriidassa tietotyön luonteen kanssa ja loukkaavat sen tekijöitä. Omassa kirjassani (Julkunen 2008) työprosessiteorian jalanjäljistä analysoin pitkään subjektiivoidun työn kontrollia ja siihen kohdistuvaa vastarintaa.

Suomessa(kin) on kyllä merkkejä palkkatyösuhteiden korvautumisesta liikesuhteilla. Työoikeudellisesti ja tilastoissa tämän pitäisi näkyä palkkatyöläisten vaihtumisena yrittäjiin. Palkkatyön ja yrittäjyyden välille on kyllä syntynyt harmaa vyöhyke, johon sijoittuu pakko- ja näennäisyrittäjyyttä, työvoiman vuokrausta, freelancereita, toimeksiantosuhteita, palkkioperusteisuutta, portfolio-toimeentuloa. En pysty sanomaan, missä määrin kaikki tämä jää tilastotuotannon eli yrittäjärekisterin ja työvoimatutkimuksen katveeseen. Tilastotiedon valossa palkkatyömuoto on ainakin Suomessa vankasti paikallaan. Yrittäjien, siis eurooppalaisittain itsensä työllistäjiksi (self-employed) kutsuttujen, osuudessa ei ole mitään muresta. Eurooppalaisen työolotutkimuksen valossa yrittäjien osuus työllisistä on Suomessa vain puolet (n. 10 %) Italian tasosta (n. 20 %) (Jouko Nätiltä saatua aineistoa). Tässä suhteessa, kuten myös ammatillisen järjestäytymisen osalta, Suomi on edelleen organisoitunut palkkatyön yhteiskunta, hyvin toisenlainen kuin General Intellectin inspiraation lähteenä toimiva Italia. Suomessakin yrittäjien rakenteessa on lievä muutos yksinyrittäjien suuntaan (vs. työnantajayrittäjät) tavalla, joka vastaisi palkkatyön haurastumisen teesiä. Yksinyrittäjien määrä kasvoi 120 000:sta 140 000:een vuosina 1997–2005 (Hyvinvoiva Suomi 2011). Mutta samaan aikaan kaikkien työllisten määrä kasvoi yli 200 000:lla, joten yksinyrittäjien suhteellinen osuus ei kasvanut, eli palkkatyösuhteiden kasvu oli vielä vähän voimakkaampaa.

Jos prekarisaation samastaa työn epävarmistumiseen, se saa paljon tukea sosiologisesta aikalaisanalyysistä, alkaen Beckin kirjassaan (1986)

esittämästä muotoilusta, jonka mukaan olemme siirtymässä systeemin standardisoimasta täystyöllisyydestä riskialttiiseen, joustavaan alityöllisyyteen. Epävarmistuminen vastaa myös yleistä mielialaa ja kokemusta. Prekarisaation koko kuva on vaikea tavoittaa tilastojen avulla, mutta myös prekaariliikkeessä syntynyt kuva voi olla eri tavoin vino. Määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä (osuutta kaikista työsuhteista) voidaan arvioida sekä työvoimatutkimuksen että työolotutkimuksen nojalla. Tämän lehden lukijat muistanevat, että Roope Uusitalo (2008) piti työvoimatutkimuksen nojalla esitettyä yleistymistä tilastoharhana. Työolotutkimuksen mukaan palkkatyösuhteissa on tapahtunut nousua vuoden 1984 11 prosentista vuoden 2003 14 prosenttiin ja työolotutkijoiden (Lehto, Sutela, Kauhanen, HS 19.3.2008) mukaan kasvu ei ole tilastoharha. Lisäystä, jonka itsekin ajattelen todelliseksi, tuskin kuitenkaan voi pitää näyttönä suuresta laadullisesta murroksesta. Muutakin vastanäyttöä työn epävarmuuden murroksenomaiselle yleistymiselle on. Francis Greenin OECD-maat kattava, työoloaineistoihin ja monipuolisiin indikaattoreihin perustuva *Demanding Work* (2006) ei anna kategorista tukea työn epävarmuuden kasvulle. Yksi tulkintamahdollisuus on epävarmuuden uudellinen kohdentuminen keskiluokkaiseen ja pitkälle koulutettujen työhön. Kaikki (Suomessa) tiedämme, että yliopistot ovat työn määräaikaaisuudessa omaa luokkaansa. Niiden henkilöstöstä 60 prosenttia on määräaikaistyössä, ja osuus on vielä suurempi tutkijoiden ja opettajien kohdalla.

Vasemmisto etsii työtä -kirjan analyysissä jälkifordistinen työ on uutta työtä, tietokykyjen käyttöä. Työelämän tutkimus on pyrkinyt arvioimaan myös tietotyön kasvua käyttäen kriteereinä tiettyä koulutusta, työn autonomiaa ja luovuutta. Raimo Blomin ja kollegoiden määrällinen survey-aineistoon nojaava arvio on jo vähän vanha (vuodelta 2001). Sen mukaan tietotyöläisten osuus palkan-saajista oli 39 prosenttia ja kasvu oli ollut nopeaa vuodesta 1984. Jotkut arviot vihjaavat siihen, että tietotyön yleistymisvauhti olisi sitten jo tahtunut. Joka tapauksessa ajattelen General Intellectin ja Vasemmisto etsii työtä -kirjan liioittelevan tietotyön yleisyyttä. Varmasti on niin, että tietotyö (innovaatiot, luovuus) on kapitalismin arvonnäkökulman kannalta olennaista työtä, mutta työvoiman koostumus sisältää muutakin, kasvavasti rutiinimaista ja kontrolloitua palvelutyötä.

Myös työn levittäytymisestä koko elämään on vaikea saada kvantitatiivista näyttöä. Empiiristen aineistojen valossa työajan venyminen yli rajojensa, ns. palkaton ylityö ja töiden kulkeutuminen koteihin ovat luokkailmiö ja koskevat pitkälle koulutettua keskiluokkaa, tilastoissa ylempiä toimihenkilöitä. Oma tutkimuksemme korkeakoulutetusta tietotyöluokasta (Julkunen & al. 2004) osoitti, että toki työn ajat ja paikat liikkuvat, mutta edes tällä ryhmällä ”teollinen” järjestys ei ollut rapautunut. Kyselyaineistossa ”vain” 20 prosenttia miehistä ja 25 prosenttia naisista piti kotia yhtä luontevana työn paikkana kuin työpaikkaa. Yleisimmin näin ajattelivat korkeakoulujen opettajat ja tutkijat (61 %).

Vasemmisto etsii työtä -kirjassa kysymyksiä herättää paitsi yleisesti empiirisen ankkurin korvaaminen filosofialla myös kansallisten erojen huomioimattomuus. Tämä koskee myös kirjan sisältämää kiehtovaa sukupuolieron ja työn feminisoitumisen analyysia, joka laajenee yleisemmäksi ruumiillistuneiden erojen teoriaksi. Kyseisessä luvussa sanotaankin tarkastelujen perustuvan feminististen tiedostusryhmien työhön (lue: italialaisten). Naiset esitetään vahvasti hoivan, palkattoman työn ja siis palkitsemattoman elämän kautta. Hoiva on kerrostunut juuri naisten ruumiisiin; eivätkä naiset ole taloudellisesti rationaalisia työmarkkinasubjekteja. Naiset asetetaan siihen strategiseen joukkoon, joka ei vastaa ”fordistisen työläisen hahmoa” ja johon naisten ohella listataan ”nuoret, siirtolaiset, seksuaaliset vähemmistöt, konsultit, kouluttajat, tutkijat ja niiden edelleen” (Vasemmisto ..., s. 198). Taas empiirinen minäni haraa vastaan. Italia on sukupuolijaoiltaan hyvin toisenlainen maa kuin Suomi. Naisten työllisyys on EU15-maiden matalin ja sukupuolikuilu miesten ja naisten työllisyydessä EU15-maiden levein, noin 30 prosenttia; Suomessa se on 3–4 prosenttia. Naiset ovat järjestäytyneempiä palkkatyöläisinä kuin miehet, miesten ja naisten työaikojen ero on EU-Euroopan pienin, ero kokonaistyöajassa, siis palkatun ja palkattoman työn yhteenlasketussa ajassa ei ole montakaan viikkotuntia. Kaikista uusfamiliaristisista tendensseistä, sukupuolten palkkaerosta ja työmarkkinoiden segregatiosta huolimatta en voi nähdä naisia sellaisena palkkatyön haastajana kuin kirja esittää.

Olen epäillyt, että tutkijat katsovat työn muutosta oman kokemuksensa kautta; niin kuin (hyvät) tutkijat aina yhdistävät omaa kokemustaan

muuhun näyttöön. Tästä seuraavan dilemman voi asettaa näin: Teenkö suuremman virheen, jos siirrän kaikkeen työhön omaa akateemista tietotyötäni koskevan kokemuksen, esimerkiksi sen, että olen aina työssä. Vai teenkö suuremman virheen, jos kuvittelen pöyhkeästi, että tämä ”aina työssä” on jokin akateemisen asiantuntijatyön erityisyys. Toistaiseksi, kunnes empiirinen maailma tekee vielä vahvemman vastaiskun, oletan, että General Intellect yleistää omaa akateemisen prekaariston (ja italialaisen prekaariston) kokemustaan yleiseksi diagnoosiksi työstä.

* * *

Näistä empiristin epäilyistä huolimatta jo Uuden työn sanakirja innosti ja haastoi. Vasemmisto etsii työtä -kirja tekee sen vielä terävämmin. Vaikka kirjan pääkritiikin kohteena on eurooppalaisen vasemmiston kyvyttömyys tehdä adekvaattia analyysia kapitalismista, niin rivien välissä ja riiveilläkin osansa saa myös vasemmistolaisiin ihanteisiin tai moraaliseen hyvään (tasa-arvo, välittäminen, huolehtiminen, arvot yleensä, ihmisoikeudet) vetoava sosiaalipolitiikka. Arvoperusteisia argumentteja vastaan asetetaan pohjalta, uudesta työstä nouseva intressipohjainen liike. Kirja kyseenalaistaa paitsi nykyvasemmiston myös sosiaalipolitiikan kaksi pilaria, valtion politiikan tilana sekä turvatun palkkatyön puolustamisen.

Nykyvasemmisto vetoaa valtioon. Se siis asettaa vastakkain ”pahan” (markkinat, uusliberalismin) ja ”hyvän” (valtion). Samalla jätetään huomiotta, että valtio on luonut edellytykset mm. finanssipääoman liikkuvuudelle ja markkinoiden laajentumiselle. Suojatun, fordistiseksi leimatun palkkatyön puolesta taistelu on askel taaksepäin, kun pitäisi osata taistella uudesta jälkifordistisesta vapaudesta, liikkuvuudesta ja itsenäisyydestä. Suomiessaan kohteitaan kirja ei välttele ivallisiakaan sävyjä. ”Liian usein työläiset taistelevat vasemmiston johdolla oikeudestaan alistua palkkatyöhön kuin pelastuksestaan.” General Intellect esimerkiksi arvostelee apurahatutkijoiden ja taiteilijoiden kampanjointia sosiaaliturvansa puolesta. Tässä on kuultavissa ”kilttien tyttöjen ja poikien rukous: antakaa meille vakituinen työsuhteemme, koska olemme käyttäytyneet kunnolla”.

General Intellectin mukaan vasemmistolla (minä luen sosiaalipolitiikalla) on taipumus tehdä uhreja ja asettua katsomaan ylhäältä alas, edustaa toisia, so. prekaareja, naisia, syrjäytyneitä, siirtolaisia. Anelu, pyytäminen ja uhrisubjektuuden ra-

kentaminen ovat General Intellectillä toistuvia viholliskuvia siinä missä moraaliset arvotkin. Ivallinen suhde näkyy esimerkiksi keskusteltaessa siirtolaisista (Vasemmisto ..., s.173). ”Siirtolaiset eivät ole mikään uusi etujoukko, joka voidaan lisätä muiden vasemmiston pelastavaa kättä odottavien listalle, kuten naiset, pätkätyöläiset, syrjäytyneet, alkuperäiskansat ja Amazonin sammakolajikkeet (– –) Siirtolaiset eivät tarvitse edustavaa ja huolehtivaa, kärsimyksistä voivottelevaa ja oikeuksista saarnaavaa vasemmistoa.” ”Huolehtimisen, seuraamisen ja ohjaamisen sijaan on voimistettava itsenäisyyttä.” Prekariaatti ei pyydä sääliä tai myötätuntoa. Prekariaatti ei halua olla sosiologinen tai sosiaalinen ongelma, joka pitäisi ratkaista.

General Intellect sanoo, että tänä päivänä elähdyttävä liike on taistelua omasta tilasta ja omasta ajasta, niin työssä kuin koko elämässä. Se on taistelua autonomian laajentamisesta, oman ajan halluunottoa, omien tuotantomuotojen kokeilemistä ja uusien tuotantomuotojen luomista. Vasemmiston politiikan on etsittävä keinoja kykyjen vapauttamiseen käyttöön. Autonomian laajentamiseen tarjotaan lähinnä yksi väline, perustulo, jota kirjassa kutsutaan taatuksi yhteiskuntatuloksi. Taattu yhteiskuntatulo luo oikeutta ja voimaa kieltäytyä työstä, luo lakko-oikeutta ja mahdollisuuden kehittää työn sisältöjä. Vasemmisto etsii työtä -kirjan perustulovaatimus arvostelee suomalaisessa keskustelussa hallinnutta, myös vihreiden ja Osmo Soininvaaran versiota uusliberaaliksi. Useimmat ehdotukset kun lähtevät siitä, että perustulon tulee integroida ihmiset matalapalkkaisille ”roskatyön” sektoreille. Näin ne ovat *workfaren*, eivät autonomian laajentamisen liittolaisia.

Vasemmiston tehtäväksi asetetaan taistelu sellaisten perusturvan muotojen puolesta, joita ei voida käyttää hierarkioiden luomiseen ja ryhmiin eristämiseen. Ansioita vakuuttava sosiaalitur-

va vahvistaa hierarkioita ja ulossulkevia klubeja. General Intellectin analyysin valossa se on fordistisen palkkatyöyhteiskunnan turvaa. Niinkin, mutta väitän sen palvelevan myös uutta keskiluokkaa. Oma tulkintani on, että keskiluokka ei ole valmis vaihtamaan valtiollista ansioiden vakuutusta yhtäläiseen perustuloon. En usko, että moraalinen passiivitus on niin keskeinen perustulon vasta-argumentti kuin kirja antaa ymmärtää. Ansioturvan tukena ovat niin monet intressit, pohjoismaisen hyvinvointimallin rakenteet, saavutukset ja polkuriippuvuudet, että perustulon sovittaminen siihen tuntuu liki mahdottomalta (Julkunen, tulossa). General Intellect asettaa perustulolle todella suuria odotuksia, ja on vaikea nähdä, että jotenkuten realistinen perustulon taso voisi lunastaa niitä. Ja jos haluaa vaikuttaa poliittisesti epärealistiselta, niin parempaa reseptiä siihen on vaikea keksiä kuin kirjassa esitetty vaatimus rajojen avaamisesta ja kaikille (tietyssä maassa asuvilleko?) maksettava elämiseen riittävä ja elämisestä palkitseva perustulo. ”Työvoiman vapaan liikkuvuuden ja kansalaisuudesta riippumattoman perustulon tulisi olla nykyiselle (työ)väenliikkeelle täsmälleen samankaltaisia vaatimuksia kuin lakko-oikeus ja 8 tunnin työpäivä olivat 1800-luvulla” (Vasemmisto ..., s. 171).

Valtio ei tarjoa General Intellectin analyysissä enää käyttökelpoista poliittista tilaa, vaan se näytetään pelkäänsä kontrollin, hallinnoinnin, rajoitusten ja rajojen asettamisen mekanismina. Mutta, paradoksaalisesti, perustuloa ei voi saada käyttämättä kansallisvaltion tarjoamaa poliittista tilaa ja valloittamatta valtiota. General Intellect on tavallaan valloittanut manageriaalisista ja eliittiryhmien diskursseista tieto(kyky)kumouksen. Valtion valloittaminen voi olla vaikeampaa. Konfliktien ja liikkeen eskaloinnin ohella perustulo on kuitenkin oikeastaan ainoa kahva, josta General Intellect esittää väännettäväksi.

KIRJALLISUUS

- BECK, ULRICH: Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1986
- BECK, ULRICH: Democracy without Enemies. Cambridge: Polity Press, 1998
- BLOM, RAIMO: Työ, organisaatiot ja hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiikka 73 (2008): 2, 190–192
- BLOM, RAIMO & MELIN, HARRI & PYÖRIÄ, PASI: Tietotyö ja työelämän muutos. Helsinki: Gaudeamus, 2001

- BRADLEY, HARRIET & ERICKSON, MARK & STEPHENSON, CAROL & WILLIAMS, STEVE: Myths at Work. Cambridge: Polity, 2000
- GENERAL INTELLECT: Vasemmisto etsii työtä. Helsinki: Vasemmistofoorumi & Tutkijaliitto & Like, 2008
- GREEN, FRANCIS: Demanding Work: The Paradox of Job Quality in the Affluent Economy. Princeton: Princeton University Press, 2006
- HARDT, MICHAEL & NEGRI, ANTONIO: Imperiumi. Helsinki: WSOY, 2005
- HYVINVOIVA SUOMI 2011. Yksinyrittäjäohjelma. Suo-

- men Yrittäjät. Yrittajat.fi
- JAKONEN, MIKKO & PELTOKOSKI, JUKKA & VIRTANEN, ALEKSI (toim.): Uuden työn sanakirja. Helsinki: Tutkijaliitto, 2006
- JULKUNEN, RAIJA: Työprosessi ja pitkät aallot. Työn uusien organisaatiomuotojen synty ja yleistymisen. Tampere: Vastapaino, 1987
- JULKUNEN, RAIJA: Perustulo ideana ja poliittisilla esityslistoilla. Teoksessa: Kananen, Johannes & Saari, Juho (toim.): Sosiaalipolitiikan ideat – hyvinvointivaltion muutos. Jyväskylä: SoPhi, ilmestyy
- JULKUNEN, RAIJA: Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino, 2008
- JULKUNEN, RAIJA & NÄTTI, JOUKO & ANTILA, TIMO: Aikanyrjähdys. Keskiluokka tietotyön puristuksessa. Tampere: Vastapaino, 2004
- LEHTO, ANNA-MAIJA & SUTELA, HANNA & KAUMANEN, MERVI: Pätkätöiden yleistymisen ei ole tilastoharha. Mielipide. Helsingin Sanomat 19.3.2008
- MARAZZI, CHRISTIAN: Pääoma ja kieli. Helsinki: Tutkijaliitto, 2006
- UUSITALO, ROOPE: Onko pätkätöitten yleistymisen totta vai tilastoharha? Yhteiskuntapolitiikka 73 (2008): 1, 5–10
- VIRNO, PAOLO: Väen kielioppi. Helsinki: Tutkijaliitto, 2006
- VÄHÄMÄKI, JUSSI: Kuhnurien kerho. Helsinki: Tutkijaliitto, 2003
- VÄHÄMÄKI, JUSSI: Prekarisaatio ja tietotyö. S. 243–277. Teoksessa: Työ murroksessa. Koonneet Antti Kasvio ja Johanna Tjäder. Helsinki: Työterveyslaitos, 2007.